

Вишња Б. Вишњевац*

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Катедра за русистику
visnja.visnjevac@ff.ues.rs.ba

УДК 811.161.1'255.4'366=163.4
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2025.29.2.13>
Оригинални научни рад
примљен 14. 9. 2025.
прихваћен за штампу 15. 12. 2025.

СЛОВО О ПОХОДУ ИГОРОВОМ У ПРЕВОДУ О. У. ОСТРОЖИНСКОГ: МОРФОСИНТАКСИЧКА АНАЛИЗА

У овом раду анализира се превод *Слова о походу Игоровом* О. У. Острожинског с два језичка аспекта – морфолошког и синтаксичког. Циљ истраживања јесте да се утврди у којим примерима можемо говорити о морфосинтаксичким русизмима и какав је у општим цртама језик српског превода староруског споменика.

Кључне речи: Слово о походу Игоровом, О. У. Острожински, староруски језик, српски језик, превод, русизми, морфологија, синтакса.

The paper analyses *The Tale of Igor's Campaign* as translated into Serbian language by O. U. Ostrožinski by focusing on two aspects of language – morphology and syntax. The aim of this research is to determine in which cases we can recognise morphosyntactic Russianisms and to give a broad evaluation of the Serbian translation of this Old Russian epic.

Key words: *The Tale of Igor's Campaign*, O. U. Ostrožinski, Old Russian language, Serbian language, Russianisms, morphology, syntax.

0. Староруски споменик *Слово о походу Игоровом* (у даљем тексту СПИ) има дугу традицију превођења на српски језик.¹ Године 1842. први пут је објављен превод СПИ на српски језик, аутора Ј. Хаџића који је користио псеудоним М. Светић. М. Бабовић (1983: 15) истиче да је СПИ још увек предмет славистичких истраживања. Исти аутор објашњава да су у већини превода СПИ на јужнословенске језике преводиоци писали предговоре, коментаре, поговоре „на основании которых мы формируем представление об уровне их знаний о *Слове*” (Бабович 1983: 15). И Утјешеновић Острожински након текста превода наводи одређена „разјасњења”. У Предговору „Виле Острожинске”, у оквиру које је објављен и превод СПИ, јасно се види да преводилац пише српским народним језиком, али текст превода СПИ је у извесној мери под утицајем оригиналног, тј. староруског текста, што истиче и сам аутор: „Настојао сам да ми превод колико могуће буде сличан матици и у погледу језика и његовијех облика, задржавши и ове у колико су гдјегод у пораби у народа србско-хрватскога, као н. п. падежи на *ами* и

* <https://orcid.org/0009-0004-0392-5890>

1 Више о преводима СПИ види у Вишњевац 2022. Овде ћемо додати и превод СПИ на српски језик З. Костића, објављен 2024. године.

ими, да наш свијет добије што вјернији превод ове старинске пјесме славенске. Из тих разлога² задржао сам и оно „сјерим вуком” – „сивим орлом” – и. т. д. на мјесто: као сјери вук, као сиви оро⁴” (Утјешеновић Острожински 1871: 228). Ј. Бадалић наводи (1969: 40) да је превод СПИ О. Утјешеновића Острожинског „был благоприятно воспринят литературной критикой своего времени”. Пошто је анализирани превод СПИ објављен 1871. године, дакле непосредно након победе језичке реформе Вука Стефановића Караџића, ово истраживање, поред проучавања језика и стила О. Утјешеновића Острожинског, може бити и одређени допринос проучавању језика српских аутора XIX века. Поред тога, поменутој језичкој реформи претходи период тзв. славеносрпске епохе у којој су доминантну улогу имали управо руски и рускословенски језик.

Будући да овом истраживању приступамо с морфосинтаксичког аспекта, односно и с аспекта врста речи и с аспекта њихових синтаксичких функција, пажњу ћемо посветити морфолошким карактеристикама именских речи, као и синтаксичким функцијама одређених падешких облика, глаголској рецисији, одричним формама, као и изостављању помоћног глагола у презенту и перфекту, а размотрићемо и употребу презента свршеног вида уместо футура I и редупликацију предлога. Анализа се проширује архаичном конструкцијом *к + датив*, чија је употреба у преводу О. Утјешеновића Острожинског могла бити појачана утицајем руског, односно староруског језика.

1. Анализу ћемо започети флексијом карактеристичном за руски језик у формама датива и инструментала множине именица.

1.1. У анализираном корпусу посведочен је пример за датив множине именица женског рода, с наставком *-ам*, који карактерише руски језик. О овом наставку за датив множине, као руској карактеристици, говори и М. Сучевић описујући језик Д. Обрадовића (Сучевић 1991: 489–490; 492).

(1) [...] ту ся копѣмъ приламати, ту ся *саблямъ* потручати о шеломы Половецкыя, на рѣцѣ на Каялѣ, у Дону великаго (СПИ, 12).

(1a) Ту се копљем преламати, ту се *сабљам* затупити о кациге половачке на ријеци на Кајали, код Дона великаго (СПИ ОУО, 218).

1.2. Инструментал ћемо размотрити с оба аспекта, морфолошког и синтаксичког.

1.2.1. Када је реч о инструменталу, у групу морфолошких русизама уврстили смо и примере за инструментал множине именица с наставком *-ами*.²

² У анализираном корпусу посведочени су и примери за инструментал множине именица с архаичним наставцима *-и* и *-ми*: Единъ же Изяславъ сынъ Васильковъ

(2) Сѣ вѣтри, Стрибожи внуци, вѣють съ моря *стрѣлами* на храбрѣя плѣкы Игоревы! (СПИ, 12)

(2а) Гле, вјетри, Стрибожији унуци, вију с мора *стрјелами* на храбре пуке Игореве (СПИ ОУО, 218).

(3) [...] а поганїи сами *побѣдами* нарищуце на Рускую землю, [...] (СПИ, 21)

(3а) [...] а погани сами *побједами* нариѣаше на руску земљу, [...] (СПИ ОУО, 220)

(4) Грозы твоя по землямъ текутъ; отворяеши Кіеву врата; стрѣлявши съ отня злата стола Салтани за *землями* (СПИ, 30).

(4а) Грозе твоје по земљи теку, отвараш Кијеву врата, стријељајући с отчијега златна стола Султана за *земљами* (СПИ ОУО, 223).³

Наставак *-ами* у инструменталу множине именица посведочен је у језику З. Орфелина (Младеновић 1960: 164), Д. Обрадовића (Сучевић 1991: 491; Купа 1970: 103; 108), М. Видаковића (Кашић 1968: 68), Ј. Рајића (Младеновић 1964: 90; 94), Е. Јанковића (Херити 1983: 176–179). Проучавајући језик Д. Обрадовића, М. Сучевић наводи (1991: 491) да је *-ами* управо руски наставак, а исту тврдњу износи и Х. Куна (1970: 103).⁴

позвони *своими острымъ мечи* о шеломы Литовскія; притрепа славу дѣду своему Всеславу, а самъ подъ *чръленьми щиты* на кровавѣ травѣ притрепанъ *Литовскимъ мечи* (СПИ, 33–34); Једин бо Изјаслав, син Васиљков, позвони својими острымъ *мачеви* о кациге литовске, притрпа славу дједу својему Свеславу, а сам под *чръленьми щитити* на кровавој трави потрпан би литовскимъ *мачеви* (СПИ ОУО, 224); А вѣстона бо, братїе, Кіевъ тугою, а Черниговъ *напастъми*; [...] (СПИ, 20); А застења бо, браћо, Кијев тугом, а Черниговъ *напастми*, [...] (СПИ ОУО, 220); Наставак *-и* у инструменталу множине именица посведочен је у језику З. Орфелина (Младеновић 1960: 164), Д. Обрадовића (Сучевић 1991: 490–491; Купа 1970: 103), Ј. Стејића (Нуорлуото 2017: 98), Б. Атанацковића (Јерковић 1976: 57–58), Ј. Хаџића (Суботић 1989: 125), Ј. Суботића (Милановић 2017: 205), М. Видаковића (Кашић 1968: 68–69), Ј. Рајића (Младеновић 1964: 89–90), Е. Јанковића (Херити 1983: 176–178), а у језику последња три аутора посведочени су и примери за инструментал множине именица с наставком *-ми* (Младеновић 1964: 94; Кашић 1968: 68–69; Херити 1983: 176–177; 179). За облике на *-и* у инструменталу множине именица у језику Ј. Хаџића Љ. Суботић наводи да је реч „о намерном архаизовању морфологије”, те да овакве форме „имају пре статус славенизма него, случајних, дијалектизама” (Суботић 1989: 125).

3 О тзв. тамним местима у СПИ види Маројевић 2014.

4 Говорећи о језику Ј. Стејића, Ј. Нуорлуото (2017: 99) наводи да су наставци с елементом *а*, попут облика на *-ама* у дативу, инструменталу и локативу множине именица средњег рода настали по аналогiji с одговарајућим падешким

У анализираном корпусу посведочен је и пример у којем је у изворнику употребљен локатив, а на српски језик овај падешки облик преведен је инструменталом, који карактерише руски језик. Такав облик наводимо у наредном примеру:

(5) [...] *въ Княжихъ крамолахъ вѣци челоуѣкомъ скратишася* (СПИ, 17).

(5а) [...] *и кнежевскимѣ сваѣами вијечи човјекомъ скраѣаше се* (СПИ ОУО, 219).

У једном примеру посведочена је и форма инструментала множине личне заменице 3. лица *они*, својствена руском језику:

(6) *Съ заранія въ пяткъ потопташа поганія плѣкы Половецкыя; и рассушыя стрѣлами по полю, помчаша красныя дѣвки Половецкыя, а съ ними злато, [...]* (СПИ, 10).

(6а) *Са заранка у петак сатрше погане чете половачке, и рассуше се као стријеле по полю, заробише краснијех дјевојака половачкијех, а с њими злата [...]* (СПИ ОУО, 218)

1.2.2. У тексту превода посведочено је више примера за инструментал поређења, што је карактеристика како староруског тако и савременог руског језика.⁵ За овакав инструментал К. И. Ходова каже: „В русском языке творительный подобного типа до сих пор употребляется в поэтической речи, а также очень часто и в художественной прозе, когда повествование оживляется и расцвечивается средствами образной речи” (1958: 182).⁶ У СПИ је посведочено више примера за инструментал поређења:

наставцима у руском језику, те да такво објашњење подржава и Љ. Суботић у раду о језику Ј. Хаџића.

- 5 У СПИ се поређење исказивало и конструкцијом *акы/яко* + номинатив, а у преводу на српски језик употребљена је конструкција *као* + номинатив: *Не ваю ли храбрая дружина рыкають акы туры, ранены саблями калеными на полѣ незнаемѣ?* (СПИ, 29); „[...] Не рикаше ли вас обијух храбра дружина, *као тури (биволи)* рањени сабљама калеными на пољу незнаома? [...]” (СПИ ОУО, 223); „[...] сами скачють *акы стърѣи влѣци* въ полѣ, ишучи себе чти, а Князю славѣ (СПИ, 8); „[...] сами скачу *као сјери вуци* пољем, иштући себи части, а кнезу славе” (СПИ ОУО, 217); *Высоко плаваеши на дѣло въ буести, яко соколь на вѣтрехъ ширяяся, хотя птицю въ буйствѣ одолѣти [...]* (СПИ 31); „[...] Високо пловш на дјело у буйности, *као сокол* на вѣтру ширеѣи се, хотеѣи птичији (Gevogël) у буйности одолѣти [...]” (СПИ ОУО, 223).
- 6 О развоју инструментала поређења аутор даље каже: „При изучении творительного данного типа при глаголах движения обнаруживается изменение его значения. Если в некоторых примерах из древних текстов субъект действия (движения) меняет свою материальную оболочку, перевоплощается в животное или в птицу с совершенно определенной целью, то в более позднее время тот же самый творительный в тех же

(7) Вежи ся Половецкїи подвизашася; а Игорь Князь поскочи *горнастаемъ* къ тростїю, и *бълымъ гоголемъ* на воду; вѣвржеся на брѣзь комонь, и скочи съ него *босымъ вълкомъ*, и потече къ лугу Донца, и полетѣ *соколомъ* подъ мыглами [...] Коли Игорь *соколомъ* полетѣ, тогда Влурь *вълкомъ* потече, [...] (СПИ, 40–41).

(7а) Шатори се половачки подигоше, а Игор кнез поскочи *горостајем* к трстику и *бијелим гоголем* на воду; врже се на брза коња и скочи с њега *босим вуком* и потече к лугу Дона и полеће *соколом* под маглами, [...] Када Игор *соколом* полеће, тада Овлур *вуком* потече, [...] (СПИ ОУО, 226).

(8) Гзакъ бѣжитъ *сѣрымъ вълкомъ*; [...] (СПИ, 11).

(8а) Гсак бјежи *сјерим вуком*; [...] (СПИ ОУО, 218).

(9) Боянь бо вѣщїй, аще кому хотяще пѣснь творити, то растѣкашется *мыслию* по древу, *сѣрымъ вълкомъ* по земли, *шизымъ орломъ* подъ облакы (СПИ, 2–3).⁷

(9а) Бојан бо вјешти, ако кому хотијаше пјесни творити, то разтекаше се *мишљу* по дрвљу, *сјерим (мрким) вуком* по земљи, *сивим орлом* под облаке (СПИ ОУО, 216).

(10) Скочи отъ нихъ *лутымъ звѣремъ* въ плѣночи, из Бѣла-града, [...] скочи *вълкомъ* отъ Немиги съ Дудутокъ (СПИ, 35).

(10а) Скочи од њега *лутом звијери* о поноћи из Бјелаграда, [...] скочи *вуком* до Немиге с Дудутака (СПИ ОУО, 224).

(11) Вѣстала обида въ силахъ Дажь-Божа внука. Вступилъ *дѣвою* на землю Трояню, вѣсплескала лебедиными крылы на синѣмъ море у Дону плещучи, убуди жирна времена (СПИ, 19).

(11а) Настала биједа у силах Дажбогова унука, ступила *дјевојком* на земљу Бојанову, заплескала лабудовими крилми на сињем мору, на Дону плѣскајући пробудила дивља времена (СПИ ОУО, 220).

самых или схожих грамматических условиях обозначает по сути дела животное или неодушевленный предмет, движение которого напоминает движение субъекта. [...] Процесс этот [перерастание творительного превращения в творительный сравнения – В. В.] происходит постепенно, и, конечно, нельзя сказать с точностью, к какой эпохе относится преобразование творительного превращения в творительный сравнения. Вероятно, большую роль в этом преобразовании сыграли изменения в сознании людей, именно, утрата остатков первобытных анимистических представлений о перевоплощениях (Ходова 1958: 183). [...] Творительный сравнения, возникший, как это было показано выше, из творительного превращения при глаголах полной знаменательности, получил большое развитие в современных славянских языках и в настоящее время практически возможен при глаголах самой разнообразной семантики, обозначающих как действие, так и состояние. Большинство творительных сравнения, употребляемых в современных языках, уже не имеет связей преемственности с творительным превращения” (Ходова 1958: 186).

7 Види нап. 3.

(12) О Бояне, соловію стараго времени! абы ты сіа плъкы ущекогалъ, скача *славію* по мыслену древу, [...] (СПИ, 6).

(12а) О Бојане, славуљу старога времена, да би ти ове чете опјевао, скачући *славуљем* по мислену дрвљу, [...] (СПИ ОУО, 217).

У примеру бр. 12 у оригиналном тексту употребљена је форма вокатива *славію* с непуногласном основом коју је српски преводилац протумаčio као инструментал поређења и тако је превео на српски језик: *славуљем*.

У примерима бр. 8, 9 именичке синтагме *сѣрымъ вълкомъ* и *шизымъ орломъ* у инструменталу употребљене су у оквиру конструкције стални епитет (види Вишњевац 2017: 176–178).

С друге стране, у преводу О. Утјешеновића Острожинског посведочене су и форме својствене српском језику, у поредбеној конструкцији *као* + номинатив:

(13) Всеславъ Князь людемъ судяше, Княземъ грады рядяше, а самъ въ ночь *вълкомъ* рыскаше; [...] великому хрѣсови *вълкомъ* путь прерыскаше (СПИ 36).

(13а) Свеслав кнез људима судијаше, кнезовима граде равнаше, а сам ноћу *као вук* скакаше; [...] Великоме Хрсу *као вук* пут прескочи (СПИ ОУО, 224).

(14) Прысну море полунощи; идуць сморци *мъглами*; [...] (СПИ, 39)

(14а) Прсну море о поноћи; иду сморци (Wasserhose) *као магле*; [...] (СПИ ОУО, 226).

Конкурентне форме, односно руски инструментал поређења и конструкција *као* + номинатив својствена српском језику, посведочене су у наредном примеру, у оквиру исте реченице:

(15) Ярославнынъ гласъ слышитъ: *зегзицею незнаемъ* рано кычетъ: полечю, рече, *зегзицею* по Дунаеви; [...] (СПИ, 37–38).

(15а) Ярославнин глас се чује, *кукавицом незнаом* рано кличе: „Полећети ћу, рече, *као кукавица* по Дунају, [...]” (СПИ ОУО, 225).

1.3. Као морфосинтаксички русизам реконструираемо форму беспредлошког локатива јединице *врху* у наредном примеру:

(16а) Солнце ему тьмою путь заступаше; нощъ стонуци ему грозою птичь убуди; свистъ звѣринъ въ стазби; дивъ кличетъ *врху* дрѣва, [...] (СПИ, 8–9).

(16а) Сунце њему тмином пут заступаше, ноћ стењући њему грозом птице пробуди; врисак звјериња у стазби (ложи); див (утвора) кличе *врху* дрвља; [...] (СПИ ОУО, 217).

У наведеном примеру у оригиналном тексту употребљена је форма беспредлошког локатива *врху* именица некадашњих **и* основа, а под утицајем изворника преводилац је употребио исту форму, док би за српски језик била карактеристична конструкција *на* + локатив. Ова предлошко-падежна конструкција употребљена је у тексту који се паралелно даје у издању из 1800. године: *кричитъ филинъ на вершинъ дерева* (СПИ 1800: 9)

1.4. У оквиру глагола⁵ размотрићемо примере у којима је глаголска рекција карактеристична за руски језик, одричне форме, употребу презента свршеног вида уместо футура I, као и изостављање помоћног глагола у презенту и перфекту.

1.4.1. Под утицајем оригиналног текста уз одређене глаголе употребљена је форма генитива, што наводимо у следећим примерима:

(а) *начети*:

(17) Не лѣполи ны бяшетъ, братіе начяти старыми словесы *трудныхъ повѣстїи* о пълку Игоревѣ, Игоря Святъславлича! (СПИ, 1)

(17а) Не би ли нам лијепо било, браћо, начети старими словеси *трудних повѣсти*² о пуку (војни) Игореву, Игора Светослављића (СПИ ОУО, 216).

Иако Речник ЈАЗУ у одредници *начати* наводи реченицу с објектом у генитиву: *Onaj način i put, kakvim takvoga posla načati vaľade* (РЈАЗУ, VII 1911–1916: 225), на употребу синтагме *трудних повѣсти*² у форми генитива, као допуне уз глагол *начети*, могао је утицати оригинални текст.

(б) *заборавити*:

(18) Кая раны дорога, братіе, забывѣ чти и живота, и *града Чрънигова, отня злата стола*, и своя милыя хоти красныя Глѣбовны свычая и обычая? (СПИ, 13–14)

(18а) Какав рат, драга браћо, заборавив част и живот, и *града Чрнигова, отчијег златна стола*, и своје миле љубавце, красне Гљебовне свичаје и обичаје! (СПИ ОУО, 219) У наведеном примеру аутор је употребио конкурентне форме, односно акузатив именица *част* и *живот*, али и генитив именичких синтагми *града Чрнигова* и *отчијег златна стола*.

У наредном примеру утицај руског језика огледа се у употреби генитива уместо акузатива множине будући да је у оригиналном тексту употребљена форма генитива као резултат развоја категорије живо/неживо.

(19) О! стонати Руской земли, помянувшѣ пръвую годину, и *пръвыхъ Князей* (СПИ, 37)

(19а) О, стењати је руској земљи, помињући прву годину и *првих кнезова* (СПИ ОУО, 225).

1.5. У оквиру морфосинтаксичких русизама размотрићемо и негиране форме. У примеру бр. 20а одрична речца *не* стоји испред радног глаголског придева, а у примеру бр. 21а испред трпног глаголског придева:

(20) Дремлетъ въ полѣ Ольгово хороброе гнѣздо далече залетѣло; *небылонь* обидѣ порождено, [...] (СПИ, 11)

(20а) Дријема у пољу Ольгово храбро гњијездо, далеко залећело; *не било* за неправду порођено, [...] (СПИ ОУО, 218)

(21) [...] а сиче и рати *не слышано*: [...] (СПИ, 17).

(21а) [...] а нигда такови рати *неслышани* (СПИ ОУО, 219).

Негиране форме, настале под утицајем руског језика, посведочене су у језику Д. Обрадовића (Сучевић 1991: 516; Купа 1970: 168), З. Орфелина (Вишњевац 2025: 248), а негирани потенцијал, односно конструкција *би + не +* радни глаголски придев, посведочена је у језику Ј. Рајића (Младеновић 1960: 138).

1.6. Утицај руског језика на превод Утјешеновића Острожинског огледа се и у изостављању помоћног глагола у презенту, у оквиру именског предиката (уп. Вишњевац 2025: 241, 243).

(22) А мы уже дружина жадни веселья (СПИ, 26).

(22а) А ми дружино, већ жедни веселја! (СПИ ОУО, 222)

(23) Аще и вѣща душа въ друзѣ тѣлѣ, нѣ часто бѣды страдаше (СПИ, 36–37).

(23а) Ако и вјешта душа у дружном тијелу, но често биједу страдаше (СПИ ОУО, 225).

1.7. Помоћни глагол преводилац је у неким примерима изоставио и приликом употребе перфекта, односно староруску форму перфекта без помоћног глагола на српски језик превео је истим обликом – крњим перфектом (уп. Вишњевац 2025: 247–248).

(24) То *было* въ ты рати, и въ ты плъкы; а сице и рати не слышано: [...] (СПИ 17).

(24а) То *было* у тих рати и у тих пуци; а нигда такови рати неслишани (СПИ ОУО, 219).

(25) Дремлетъ въ полѣ Ольгово хороброе гнѣздо далече *залетѣло*; небылонъ обидѣ порождено, [...] (СПИ, 11)

(25а) Дријема у пољу Ольгово храбро гњијездо, далеко *залећело*; не било за неправду порођено, [...] (СПИ ОУО, 218)

У примерима бр. 24, 25 употребљен је перфекат без помоћног глагола, који је у староруском језику био у широј употреби него што је исти облик у савременом српском језику (види Вишњевац 2022: 206–223). У језику српских писаца XVIII и XIX века посведочени су примери у којима је изостављен помоћни глагол, али оваква употреба крњег перфекта не излази изван граница његове употребе у савременом језику (Кашић 1968: 128; Купа 1970: 204; Херити 1983: 240). У примеру бр. 24а наведена реченица надовезује се на претходни део текста дајући својеврсно објашњење или наставак, те тако формира једну целину, а у таквим примерима у српском језику није могуће употребити крњи перфекат (Грицкат 1956: 56). И у примеру бр. 25а крњи перфекат употребљен је у делу који се надовезује на претходну реченицу. Стога можемо рећи да је у наведеним примерима у преводу на српски језик форма крњег перфекта употребљена под утицајем оригиналног текста.

Посведочени су и примери у којима је помоћни глагол изостављен у оквиру конструкције с трпним глаголским придевом (у староруском језику трпним партиципом прошлог времена) у предикатској функцији, што је такође изван граница употребе крњег перфекта у српском језику:

(26) Ваю храбрая сердца въ жестоцемъ харалузѣ *скована*, а въ буести *закалена* (СПИ 26).

(26а) „[...] Ваша храбра срца у жестоком челику *скована*, а у бујности *закаљена* [...]” (СПИ ОУО, 222).

1.8. Утицај руског језика на превод СПИ О. Утјешеновића Острожинског огледа се и у употреби презента свршеног вида у значењу футура I:

(27) Рече Гзакъ къ Кончакови: аще его опутаевѣ красною дѣвицею, ни нама будетъ сокольца, ни нама красны дѣвице, то *почнутъ* наю птици бити въ полѣ Половецкомъ (СПИ 43–44).

(27a) И рече Гсак Кончаку: „Ако њега спутамо красном дјевцом, ни нама буде соколића, ни нама красне дјевце, тад *почну* нас птице бити у пољу половачком” (СПИ ОУО, 227).

Ј. Кашић наводи (1968: 128) да су примери у којима је употребљен перфективни презент, као јасна рускословенска црта, посведочени у језику М. Видаковића, а овакви примери потврђени су и у језику З. Орфелина (Вишњевац 2025: 240).

1.9. За староруски текст, и за старе словенске текстове уопште, карактеристична је редупликација предлога, а таква конструкција употребљена је и у преводу на српски језик. Наводимо је у примерима бр. 28, 29:

(28) *На рѣцѣ на Каялѣ тѣма свѣтъ покрыла*: [...] (СПИ, 25)

(28a) *На ријечи на Кајали тмина свијет покрыла*; [...] (СПИ ОУО, 221)

(29) [...] *ту ся копѣмъ приламати, ту ся саблямъ потручати о шеломи Половецкыя, на рѣцѣ на Каялѣ, у Дону великаго* (СПИ, 12).

(29a) *Ту се копљем преламати, ту се сабљам затупити о кациге половачке на ријечи на Кајали, код Дона великаго* (СПИ ОУО, 218).

1.9. Пажњу ћемо обратити и на архаичну конструкцију *к* + датив, чију је употребу могао додатно појачати руски језик. У анализираним примерима ова конструкција употребљава се са глаголима кретања. Ј. Стојановић (2020: 59) објашњава да у историји српског језика конструкцију *к* + датив карактерише фреквентна употреба уз глаголе који означавају кретање у правцу појма израженог дативом, при чему ова конструкција, још од прасловенског језика, ступа у конкурентне односе са другим предлошко-падежним конструкцијама, као и са беспредлошким дативом. У савременом српском језику, како исти аутор даље објашњава, конструкција *к* + датив смањила је фреквенцију своје употребе. Љ. Суботић (1989: 182) закључује да је конструкција *к* + датив у језику Ј. Хаџића књишког порекла будући да народни говори не познају предлог *к*, те да се у Хаџићевом језику овај предлог употребљава само без непостојаног *а*. И Ј. Јерковић (1976: 105), анализирајући употребу датива с предлогом *к* у језику Б. Атанацковића, наводи да у војвођанским народним говорима нема предлога *к(а)*.

(30) *А Половци неготовама дорогами побѣгоша къ Дону великому*; [...] (СПИ, 9).

(30a) *А Половци неготовими путеви побјегоше к Дону великому* (СПИ ОУО, 217).

(31) *Игоръ къ Дону вои ведеть*: [...] (СПИ, 9).

(31а) Игор к Дону војску води: [...] (СПИ ОУО, 218).

(32) Уже бо Тула не течетъ сребреними струјама къ граду Переяславлю, [...] (СПИ, 33).

(32а) Веће бо Тула не тече сребреними струјама к граду Прејаславову, [...] (СПИ ОУО, 224).

(33) [...] възлелѣй господине мою ладу къ мнѣ, а быхъ неслала къ нему слезъ на море рано (СПИ, 39).

(33а) „[...] Лелијѣ, господине, мога драгога к мени, да не шаљем к њему суза2 на море рано” (СПИ ОУО, 225).

(34) [...] аже соколь къ гнѣзду летитъ, а вѣ соколца опутаевѣ красною дивичею (СПИ, 43).

(34а) „[...] Ако соко к гнѣјезду лети, а ми соколића спутајмо красном дјевичом” (СПИ ОУО, 227).

(35) Игоръдетъ по Боричеву къ Святѣй Богородици Пирогощей (СПИ, 45).

(35а) Игор језди по Боричеву к светој Богородици Пирогошкој (СПИ ОУО, 227).

Конструкцију *к* + датив српски преводилац је употребио и у примеру с именицом *пут*, у примеру бр. 36а, и именичком синтагмом, у примеру бр. 37а:

(36) [...] дятлове тектомъ *путъ къ рѣцѣ* кажутъ, соловіи веселыми пѣсьми свѣтъ повѣдають (СПИ, 43).

(36а) [...] дјетлови, кликомъ *пут к реци* кажу, славуљи веселими пјеснами свјетлост навјесѣиваше (СПИ ОУО, 227).

(37) Присну море полунощи: идуць сморци мѣглами; Игореви Князю Богъ *путъ* кажеть изъ земли Половецкой на землю Рускую, къ *отню злату столу* (СПИ, 39–40).

(37а) Прсну море о поноћи; иду сморци (Wasserhose) као магле; Игору кнезу Бог *пут* каже⁸ из земље половачке на земљу руску, к *отчеву златну столу* (СПИ ОУО, 226).

Све примере за конструкцију *к* + датив у староруском тексту О. Утјешеновић Острожински на српски језик превео је истом том предлошко-падежном конструкцијом.

8 О видској вредности глагола *казати* види Вишњевац 2022: 113–114; 219; 238–240; 264–265.

2. Анализа је показала да је О. Утјешеновић Острожински приликом превођења СПИ био под одређеним утицајем оригиналног текста, а у овом истраживању настојали смо издвојити русизме, посматране с аспекта врста речи, њихових морфолошких облика и синтаксичких функција. Због тога у закључку истичемо важност прецизног одређивања појма *русизам*, полазећи првенствено од одређеног језичког нивоа. Будући да преводилац припада кругу српских аутора из XIX века, јасно је да су у његовом раду посведочена и извесна колебања, односно дублетне форме, које су, с једне стране, карактеристичне за руски, а с друге стране – за српски језик. Стога овај рад може бити прилог проучавању превода староруских споменика на српски језик, али и прилог проучавању језика српских аутора XIX века.

Цитирана литература

- Бабович, Милосав. «Изучение 'Слова о полку Игореве' в югославской русистике». Зборник за славистику 24, 1983: 15–31.
- [Babovič, Milosav. «Izučenje 'Slova o Polku Igoreve' v u2goslavskoj rusistike». Zbornik za slavistiku 24, 1983: 15–31]
- Бадалич, Ђосиф. «О југославских переводах 'Слова о полку Игореве' (по случају 125-летия первого југославског превода 'Слова')». Труды Отдела древнерусской литературы 25, 1969: 38–43.
- [Badalič, Josif. «O u2goslavskih perevodah 'Slova o polku Igoreve' (po slučau2 125-letia2 prvogo u2goslavskogo perevoda 'Slova')». Trudy Otdela drevnerusskoj literatury 25, 1969: 38–43]
- Вишњевац, Вишња. „Стални епитети у Слову о походу Игоревом и њихови преводи на савремени српски и руски језик”. Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини 51, 2017: 169–193.
- [Višnjevac, Višnja. „Stalni epiteti u Slovu o pohodu Igorevom i njihovi prevodi na savremeni srpski jezik”. Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini 51, 2017: 169–193]
- Вишњевац, Вишња. Систем глаголских облика у староруском у поређењу са савременим руским и српским језиком. Београд: Чигоја штампа, 2022.
- [Višnjevac, Višnja. Sistem glagolskih oblika u staroruskom u poredjenju sa savremenim srpskim i ruskim književnim jezikom. Beograd: Čigoja štampa, 2022]
- Вишњевац, Вишња. „Глаголске форме у предговору Славеносрпског магазина Захарија Орфелина”. Српски језик: студије српске и словенске XXX, 2025: 237–255.
- [Višnjevac, Višnja. „Glagolske forme u predgovoru Slavenosrpskog magazina Zaharija Orfelina”. Srpski jezik: studije srpske i slovenske XXX, 2025: 237–255]
- Грицкат, Ирена. О перфекту без помоћног глагола у српскохрватском језику и сродним синтаксичким појавама. Београд: Српска академија наука, Институт за српски језик, 1956.

- [Grickat, Irena. O perfektu bez pomoćnog glagola u srpskohrvatskom jeziku i srodnim sintaksičkim pojavama. Beograd: Srpska akademija nauka, Institut za srpski jezik, 1956]
- Јерковић, Јован. Језик Богобоја Атанацковића. Нови Сад: Матица српска, 1976.
[Jerković, Jovan. Jezik Bogoboja Atanackovića. Novi Sad: Matica srpska, 1976]
- Кашић, Јован. Језик Милована Видаковића, Нови Сад: Филозофски факултет, 1968.
[Kašić, Jovan. Jezik Milovana Vidakovića. Novi Sad: Filozofski fakultet, 1968]
- Костић, Зоран. Антологија руске поезије. X–XXI вијек. Књига 1. Избор, пријевод и биљешке Зоран Костић. Бања Лука: Српско просвјетно и културно друштво «Просвјета», 2024.
- [Kostić, Zoran. Antologija ruske poezije. X–XXI vijek. Knjiga 1. Izbor, prijevod i bilješke Zoran Kostić. Banja Luka: Srpsko prosvjetno i kulturno društvo «Prosvjeta». Banja Luka, 2024]
- Маројевић, Радмило. „Тамна мјеста’ Слова о полку Игорева са становишта лингвистике и поетике”. Славистика XVIII, 2014: 187–197.
[Marojević, Radmilo. „Tamna mjesta’ Slova o polku Iгореve sa stanovišta lingvistike i poetike”. Slavistika XVIII, 2014: 187–197]
- Милановић, Александар. Језик Јована Суботића. Београд: Чигоја штампа, 2014.
[Milanović, Aleksandar. Jezik Jovana Subotića. Beograd: Čigoja štampa, 2014]
- Младеновић, Александар. „Прилог проучавању Орфелиновог језика”. Зборник за филологију и лингвистику III, 1960: 153–174.
[Mladenović, Aleksandar. „Prilog proučavanju Orfelinogovog jezika”. Zbornik za filologiju i lingvistiku III, 1960: 153–174]
- Младеновић, Александар. О народном језику Јована Рајића. Нови Сад: Матица српска, 1964.
[Mladenović, Aleksandar. O narodnom jeziku Jovana Rajića. Novi Sad: Matica srpska, 1964]
- Нуорлуото, Јуси. Језик Јована Стејића. Допринос историји стандардног језика код Срба. Нови Сад: Матица српска; Београд: Завод за уџбенике, Вукова задужбина, 2017.
[Nuorluoto, Jusi. Jezik Jovana Stejića. Doprinos istoriji standardnog jezika kod Srba. Novi Sad: Matica srpska; Beograd: Zavod za udžbenike, Vukova zadužbina, 2017]
- Стојановић, Јелица. „Употреба конструкције *к*+датив у Његошовом дјелу”. Његошев зборник Матице српске 4, 2020: 57–68.
[Stojanović, Jelica. „Upotreba konstrukcije *k*+dativ u Njegoševom djelu”. Njegošev zbornik Matice srpske 4, 2020: 57–68]
- Суботић, Љиљана. Језик Јована Хацића. Нови Сад: Матица српска, 1989.
[Subotić, Ljiljana. Jezik Jovana Hadžića. Novi Sad: Matica srpska, 1989]
- Сучевић, Милован. „Језик у делима Доситеја Обрадовића”. [У:] В. Пешикан (ур.) Научни радови, говори и други састави професора српске Велике гимназије

карловачке штампани у извештајима од 1853. до 1921. године. Сремски Карловци: Карловачка гимназија, 1991, 473–528.

[Sučević, Milovan. „Jezik u delima Dositeja Obradovića”. [U:] V. Pešikan (ur.) Naučni radovi, govori i drugi sastavi profesora srpske Velike gimnazije karlovačke štampani u izveštajima od 1853. do 1921. godine. Sremski Karlovci: Karlovačka, gimnazija, 1991, 473–528]

Херити, Питер. Књижевни језик Емануила Јанковића. Нови Сад: Матица српска, 1983.

[Heriti, Piter. Književni jezik Emanuila Jankovića. Novi Sad: Matica srpska, 1983]

Ходова, Капитолина Ивановна. Творительный превращения и сравнения. Творительный падеж в славянских языках. Под редакцией С. Б. Бернштейна. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1958: 181–192.

[Hodova, Kapitalina Ivanovna. Tvoritel'nyj prevraš'enia2 i sravnenia2. Tvoritel'nyj padež v slava2nskih a2zykah. Pod redakcijej S. B. Bernštejna. Moskva: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1958: 181–192]

Herta, Kuna. Jezičke karakteristike knjizevnih djela Dositeja Obradovića. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1970.

Извори

СПИ: Историческая пѣснь о походѣ на Половцовъ удѣльнаго князя Новагорода-Сѣверскаго Игоря Святославича, писанная стариннымъ русскимъ языкомъ въ исходѣ XII столѣтїя съ переложенїемъ на употребляемое нынѣ нарѣчїе. Москва: въ Сенатской Типографїи, 1800.

[SPI: Istoricheskaia pėsñ' o pokhodě na Polovtšov" uděl'nago kniāziā Novagoroda-Sěverskago Igoriā Sviātoslavicha, pisannaiā starinnym" russkim" iāzykom" v" iskhodě XII stolētiā s" perelozheniēm" na upotreblīāemoe nyně narēchīe. Moskva: v' Senatskoj Tipografii, 1800]

СПИ ОУО: „Слово о пуку Игореву, Игоря сина Светославова, унука Ольгова” (превод и коментари О. Утјешеновић-Острожински), Вила Острожинска. Ситне пјесме и основа естетике. Беч: Из штампарије Л. Соммера и друг., 1871: 216–231.

[SPI ОУО: „Slovo o puku Igorevu, Igora sina Svetoslavova, unuka Oljgova” (prevod i komentari O. Utješanović-Ostrožinski), Vila Ostrožinska. Sitne pjesme i osnova estetike. Beč: Iz štamparije L. Sommera i drug., 1871: 216–231]

Речници

РЈАЗУ: Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, VII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1911–1916.

Вишня Б. Вишневац

«СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРЕВЕ» В ПЕРЕВОДЕ
О. УТЬЕШЕНОВИЧА ОСТРОЖИНСКОГО:
МОРФОСИНТАКСИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Резюме

В настоящей статье, на материале перевода «Слова о полку Игореве» на сербский язык О. Утьешеновича Острожинского, рассматриваются формы, претерпевшие влияние русского языка. Таким образом в центре исследования русизмы, анализируемые с точки зрения морфологии и синтаксиса. Имея в виду, что автор перевода жил в XIX веке, данное исследование может внести вклад в изучение языка сербских писателей XIX века и дополнительно подчеркнуть влияние русского на сербский язык в эпоху славяносербской письменности. С другой стороны, данный анализ может послужить своеобразным дополнением исследованиям, посвященным «Слову о полку Игореве» в целом.

Ключевые слова: «Слово о полку Игореве», О. Утьешенович Острожински, древнерусский язык, сербский язык, перевод, русизмы, морфология, синтаксис.